

Aki megvalósította álmát

Emlékezés Barthos Gyula erdőmérnökre, szakunk kiváló ornitológusára

Szakmai közvéleményünk előtt széles körben ismert, hogy Kaán Károly, az európai hírű erdőszpecialista Zala megye, nevezetesen Nagykanizsa szülötte.

E pár soros megemlékezésben a magyar erdőmérnöki kar egy másik kiválóságára hívom fel a mai erdőszegeneráció figyelmét, aki szintén nagykanizsai születésű, s kinek emléke – a nagy előd árnyékában talán méltatlanul – egy kicsit a háttérbe szorult.

Barthos Gyula 1883. június 30-án született Nagykanizsán. Középiskolai tanulmányait szülővárosa piarista gimnáziumában végezte. Szakmai indíttatásáról életrajzi feljegyzésében az alábbiakat írja:

„Véletlen, hogy mint erdőszeti szakunk szerény tagja, az erdők növény- és állatvilágának szeretetében egy vonalon és együttérzésben haladhattam Kaán Károllyal, bár két évtizedig terjedő időben egymást nem is ismertük. Mindketten egy városnak ugyanabban az utcájában láttunk napvilágot, ugyanazoknak az iskoláknak a padjaiban nevelkedtünk, de külön-külön ihletett meg bennünket szülőföldünk erdős tájainak varázsa: a Castanetum, Quercetum változatos természeti kincseinek a sokfélesége. A természet szeretetéből folyik általában az erdőmérnök pályaválasztása és következik életének és működésének az egész tartalma és egyéniségének a kifejlődése. Kaánra a pályaválasztás küszöbén egyedül az erdők szépsége hatott, míg ezeknek a soroknak az íróját már gyermekkorában elsősorban Zrínyi Miklós várának a címer alakja, a büszke sas vezette ki a madárvilág ősi tanyájára: az erdőbe! Az erdő és a madár szervesen összefüggő együttesének lettem a szerelmese.”

Gimnáziumi tanulmányainak befejezése után tehát nem véletlen, hogy a fiatal Barthos Gyula Selmezbányára került a Bányászati és Erdészeti Akadémiára, ahol erdőmérnöki oklevelet szerzett.

Szakmáját Erdélyben, a Hunyad megyei gróf Kendeffy család erdőbirtokán kezdi, s itt, a Déli Kárpátokban, a Retezat-on dolgozott egészen az I. világháború végéig.

Erdély elvesztése után neki is menekülnie kellett. Váratlanul biztos állás várta szülővárosában, Nagykanizsán. Pálfi Alajos, a körmendi Batthyány család Nagykanizsa környéki hitbizományi erdőbirtokainak erdőmestere hívta maga mellé, aki a világháborúban elvesztette utódjának szánt erdőmérnök fiát.

Ajánlására Barthos Gyulát dr. Batthyány Strattmann László hitbizományi nagybirtokos – nyolcvan évvel ezelőtt – 1919. február 12-i leiratával a nagykanizsai erdőhivatalhoz uradalmi erdőüsztté nevezte ki.

Pálfi Alajos 1924-ben elhunyt, s Barthos Gyula vette át az erdőhivatal vezetését. Előbb mint erdőmester, később fő-erőmesterként irányította az erdőbirtok kezelését.

1945 után az államosítás időszakában még három évig dolgozott – s mint a MÁLLERD Nyugati Erdőgazdálkodási erdőgazdálkodó – 65 éves korában, 1948-ban vonult nyugállományba.

Beosztásánál fogva elsősorban gyakorlati szakember volt, a szakmán belül különösen az erdőművelés kérdései érdekelték.

Dédelgetett gyermekkori álmát, a madárvilág kutatásának tudói felkészültséggel valósította meg. Nevét az ország jelentős ornitológusai között jegyezték.

Madártani és erdőszeti témájú cikkei évtizedeken keresztül jelentek meg az Aquila, az Erdészeti Kísérletek, az Erdészeti Kutatások és az Erdészeti Lapok c. folyóiratokban. A Madártani Intézet levelező tagja volt.

Irodalmi munkásságát több tanulmány és szakcikk fémjelzi. A teljesség igénye nélkül emelnék ki néhányat:

- Nordcapi utam madártani és erdőszeti tanulságai.
- A dél-zalai erdők biológiai erdővédelme.
- Néhány szó a madarak alkalmazkodásáról.
- Adatok a denevérek életmódjához.
- Az örvösgalamb mint makkevő.
- Időjós fácánok.
- A kakukk a madártársadalomban.
- Adatok a feketeharkály előfordulásához.
- A madár és a só.
- A baglyokról.
- Tanulságok a gyapjaspille-fertőzöttség körül közreműködő madarak biológiai szerepéről.
- Keselyűk társaságában.
- Tiszafa a Délkeleti Határkarpátokban.
- A vörösfenyő természetes felújítása Zalában.

A kiváló erdősz-ornitológus 1971-ben, 88 éves korában hunyt el Nagykanizsán, szinte élete utolsó percéig kutatva kedves madártani témáit.

Jelen megemlékezés írójának abban a szerencsében volt része, hogy személyesen is ismerhette és tisztelhetette a kiváló erdőszet, aki megérdemelné, hogy nevét ne csak a nagykanizsai köztemető sírfeliratán olvashassuk. Bízom benne, hogy az OEE Helyi Csoportja a közeljövőben alkalmat és módot talál arra, hogy régi adósságunkat e téren is folyamatosan törleszthessük.

Dr. Baráth László

Tíz-tizenkétezer tonna növényvédő szert használnak fel a magyar gazdálkodók évente, egy hektárra körülbelül 1 kilogrammnyi hatóanyag jut. Ennek értéke mintegy 25 milliárd forint. Ezzel hazánkban a növényvédő szerek által okozott környezetterhelés ma csekélynek tekinthető és az elkövetkező években várhatóan ez nem is változik – hangzott el egy budapesti nemzetközi növényvédelmi konferencia alkalmából.

Élet és Tudomány

A mezőgazdasági őstermelők egészségügyi hozzájárulás fizetési kötelezettsége

Az egészségügyi szolgáltatásokra szolidaritási elv alapján jogosultak ellátásai pénzügyi fedezetének biztosítása és az árnyos köztelherviselés elvének érvényesítés érdekében az Országgyűlés a következő törvényt alkototta (1998. évi LXVI. törvény)

1. §

(1) A külön törvényben meghatározott egészségügyi szolgáltatások finanszírozásához szükséges források kiegészítése érdekében az e törvényben meghatározott egészségügyi hozzájárulást kell fizetni (továbbiakban eho).

(2) Az egészségügyi hozzájárulás százalékosan és tételesen meghatározott, adó jellegű fizetési kötelezettség.

1. A százalékos mértékű egészségügyi hozzájárulás

2. §

A százalékos mértékű egészségügyi hozzájárulás az adózás rendjéről szóló 1990. évi törvény (a továbbiakban: Art.) szerinti munkáltatót, illetve kifizetőt terheli az általa, a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény (a továbbiakban: Szja.) szerinti belföldi illetékességű magánszemélynek juttatott, a 3. §-ban meghatározott jövedelem után. Ha a 3. §-ban meghatározott jövedelem nem kifizetőtől származik, vagy a kifizetőt e jövedelem után nem terheli jövedelemadó (adóelőleg)-megállapítási kötelezettség, az egészségügyi hozzájárulást a jövedelmet szerző magánszemély állapítja meg, vallja be és fizeti meg.

3. §

A százalékos mértékű egészségügyi hozzájárulás alapja az adóévben juttatott (megszerzett), a Szja. törvényben meghatározott:

a/ Az összevont adóalapba tartozó jövedelemnél, az adóelőleg megállapításánál figyelembe vett azon összeg, amelyet a társadalombiztosítási szabályok szerinti járulékalap meghatározásánál nem kell figyelembe venni (pl. mezőgazdasági őstermelői jövedelem).

b/ A különadózó jövedelmek közül (pl. mezőgazdasági kistermelő).

Az új törvény a százalékos mértékű egészségügyi hozzájárulás fizetését elsődlegesen a kifizető, másodlagosan a magánszemély kötelezettségeként írja elő. A személyi jövedelemadóról szóló törvény 6. sz. mellékletében felsorolt termékek ellenértéke után a kifizetőt összegből csak akkor kell adóelőleget a kifizetőnek levonnia, illetve társadalombiztosítási járulékot fizetnie, ha a magánszemély nem igazolja, hogy mezőgazdasági őstermelő, vagy egyéni vállalkozó.

A fentiek figyelembe véve, mivel a kifizetőt nem terheli adóelőleg, illetve társadalombiztosítási járulék fizetési kötelezettség, így a mezőgazdasági őstermelő köteles a személyi jövedelemadó, társadalombiztosítási járulék, valamint egészségügyi hozzájárulás fizetési kötelezettségének eleget tenni, mégpedig a választott adózási módok szerint megállapított jövedelme után.

A mezőgazdasági őstermelő egészségügyi hozzájárulási kötelezettsége

a/ Az összevont adóalapba tartozó jövedelmére tekintettel

- alapja: a választott adózási mód szerint megállapított jövedelem,
- mértéke: százalékos
- fizetendő egészségügyi hozzájárulás: jövedelem 11 százaléka.

b/ A különadózó jövedelme közül (mg-i kistermelő átalányadózás)

- alapja: fizetendő személyi jövedelemadó (adóelőleg)
- mértéke: százalékos
- fizetendő egészségügyi hozzájárulás: átalányadó (adóelőleg) 25%-a.

Nézzünk egy-egy példát!

a/ A 10%-os költségkinyújtás alkalmazásakor:

I. negyedév bevétele:	1 600 000 Ft
jövedelme (1 600 000 Ft x 90%)	1 440 000 Ft
fizetendő eho (1 440 000 Ft x 11%)	158 400 Ft

b/ Tételes költségelszámolás alkalmazásakor:

- A tételes költségelszámolást alkalmazó mezőgazdasági kistermelő – 250 ezer forintot meghaladó, de 1 millió 500 ezer forintnál nem több éves bevétele esetén – nyilatkozik, hogy rendelkezik legalább a bevétel 20%-át kitevő összegben a tevékenységével összefüggésben fennálló, az Szja tv. 3-as mellékletében költségként elismert kiadás igazolására a nevére kiállított számlával (számlálkkal), és ezt a tényt nyilatkozatában is megerősíti, nem kell egészségügyi hozzájárulást fizetni.

• Mezőgazdasági kistermelő eho kötelezettsége:

I. negyedév:	
(+) bevétel:	2 000 000 Ft
(-) költség 40%	800 000 Ft
(-) tételes költség (számla + nyilvántartás)	400 000 Ft
(-) időarányos amortizáció	100 000 Ft
(-) időarányos veszteség (1998)	400 000 Ft
Jövedelem	300 000 Ft
Fizetendő eho	33 000 Ft

• Mezőgazdasági őstermelő eho kötelezettsége:

I. negyedév:	
(+) bevétel	5 000 000 Ft
(-) tételes költség (számla + nyilvántartás)	3 200 000 Ft
(-) időarányos amortizáció	800 000 Ft
(-) időarányos veszteség (1998)	400 000 Ft
Jövedelem	600 000 Ft
Fizetendő eho (600 000 Ft x 11%)	66 000 Ft

c/ Átalányadózó mg-i kistermelő eho kötelezettsége:

I. negyedév:	
bevétel (növénytermelés)	2 000 000 Ft
jövedelem (2 000 000 Ft x 15%)	300 000 Ft
adó (adóelőleg) fizetési köt. (300 000 Ft x 25%)	75 000 Ft
Fizetendő eho (75 000 Ft x 25%)	18 750 Ft

2. A tételes egészségügyi hozzájárulás

A tételes egészségügyi hozzájárulás a kifizetőt (munkáltatót) terheli a természetes személlyel fennálló – az egészségügyi hozzájárulásról szóló – 1998. évi LXVI. tv. 6. § (3) bekezdésében meghatározott jogviszonyok alapján. A fizetési kötelezettség megállapítására továbbra is alapvetően a társadalombiztosítási szabályozási elvek jellemzők. 1999-ben a tételes eho havi összege a tavalyi 2100 Ft-ról 3600 Ft-ra növekedett.

Az egészségügyi hozzájárulásról szóló törvény értelmezésénél a kifizető munkáltató fogalma alatt az adózás rendjéről szóló többször módosított 1990. évi XCI. törvény 97. § j. és k. pontban leírtakat kell alkalmazni.

j/ „az a belföldi illetőségű jogi személy, egyéb szervezet, egyéni vállalkozó, amely (aki) adókötelezettség alá eső jöve-

delmet juttat, függetlenül attól, hogy a juttatást közvetlenül vagy megbízottja (posta, hitelintézet) útján teljesíti.”

– **kifizetőnek minősül:** az egyéni vállalkozóként adózó mezőgazdasági tevékenységet végző, míg

– **nem minősül kifizetőnek:** az őstermelői–kistermelői tevékenységet végző magánszemély.

k/ **munkáltató:** belföldön székhellyel, telephellyel, képvisellett rendelkező jogi személy, bejegyzett cég, személyi egyesülés és egyéb szervezet, egyéni és társas vállalkozó, ideértve a belföldön lakóhellyel rendelkező magánszemélyt is, az 1. pont szerinti munkaviszony alapján foglalkoztatottak tekintetében, illetve ha a törvény szerint a magánszemély jövedelemadóját megállapította.

A fentieket figyelembe véve a mezőgazdasági őstermelőnek, kistermelőnek akkor keletkezik tételes egészségügyi hozzájárulás fizetési kötelezettsége, ha:

- a Munkatörvénykönyve szerinti munkaviszony, továbbá
- minden olyan munkavégzésre létesített egyéb jogviszonyok keretében munkaviszonyt létesít.

Ha a jövedelmet nem havonta, hanem ettől eltérő időszakonként fizetik (pl. kampánymunka végén), a tételes eho-t arra az időszakra kell megfizetni, amelyre a jövedelmet kifizették.

Többes jogviszony – nyári szabadság ideje alatt, vagy részmunkaidőben munkát végzők – után a tételes eho-fizetési kötelezettség teljesítésekor az alábbiak szerint kell eljárni:

Nem kell megfizetni a tételes eho-t az olyan többes jogviszony alapján – munkavégzésre létesített egyéb jogviszony után – akkor:

– ha a munkavállaló rendelkezik heti 36 órai munkavégzésre irányuló jogviszonnyal, vagy

– ha az egyik jogviszonyban a jövedelem eléri a mindenkori minimálbért.

Amennyiben a munkaidő egyik jogviszonyban sem éri el a heti 36 órát, az eho-fizetési kötelezettség azt a foglalkoztatót (mezőgazdasági őstermelőt) terheli, ahol a munkaidő hosszabb. Azonos tartalmú munkaidők esetén, illetve ha a munkaidőt nem vagy nem mindegyik jogviszonyban határozták meg, az eho-fizetési kötelezettség azt a foglalkoztatót terheli, ahol magasabb a jövedelem. Ha a munkaidő és a jövedelem is azonos, a tételes eho-t az a munkáltató fizeti, amelyiknél a jogviszony a legkorábbi.

Az esetleges fizetési viták elkerülése érdekében az eho-fizetési kötelezett foglalkoztató a természetes személy kérelmére igazolást ad ki a megfizetésről. Az igazolásnak tartalmazni kell a kiállító és természetes személy (munkavállaló) megnevezését, a természetes személy adóazonosító jelét, a kiállító nyilatkozatát, arról, hogy az eho-t megfizeti.

Az így kiállított igazolás alapján a természetes személlyel jogviszonyban álló többi foglalkoztató mentesül a tételes eho megfizetése alól.

A tételes egészségügyi hozzájárulás összege a jogviszony fennállásának ideje alatt havi 3600 forint (naptári naponként 120 forint).

Felhívom a figyelmet arra, hogy:

- az alkalmi, munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatás esetén a megfizetett közteherjegy magában foglalja a foglalkoztató/munkavállaló valamennyi – társadalombiztosítási járuléka, eho és személyi jövedelemadó-fizetési kötelezettségét, valamint
- a munkáltatót az alkalmi foglalkoztatás esetén a társadalombiztosítási jogszabályokban előírt nyilvántartási és bejelentési kötelezettség nem terheli.

Eljárási szabályok:

Az egészségügyi hozzájárulás bevallására, megfizetésére, nyilvántartására, ellenőrzésére, a kötelezettség megtérítésével kapcsolatos jogkövetkezmény megállapítására, a tartozás beszedésére, behajtására, illetőleg az ezekkel összefüggő hatósági ügyben – az e törvényben meghatározott eltérésekkel – az Art. rendelkezéseit kell alkalmazni. Az Art. alkalmazásában az egészségügyi hozzájárulás adónak minősül.

Az egészségügyi hozzájárulással kapcsolatos adóhatósági feladatokat az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal általános hatáskörű területi szervei látják el.

Az egészségügyi hozzájárulás bevallása, befizetése:

- Tételes egészségügyi hozzájárulást a fizetésre kötelezettnek havonta kell megállapítania, és a tárgyhót követő hónap 12. napjáig megfizetni.

- A százalékos eho fizetésére kötelezett magánszemélyeknek negyedévente kell megállapítania és a tárgynegyedét követő hónap 12. napjáig megfizetnie a hozzájárulást.

Az őstermelőknek, mezőgazdasági kistermelőknek az eho megfizetésével kapcsolatos adatszolgáltatási, bevallási kötelezettség az adóbevallásban (9909, 9953 számú) jelenik meg. Az adóhatóságnak kell benyújtani az erről szóló bevallást, majd átutalni a megfelelő összeget.

Számlaszám:

10032000-06056212 APEH Egészségügyi hozzájárulás beszedési számla

Adónem kódja: 152 (csoportos adónemkód)

Ezen belül: 152 százalékos eho

153 tételes eho

Amennyiben a magánszemély nem kötelezett bankszámla nyitásra, úgy eho-fizetési kötelezettségét az adóhatóság által biztosított készpénzátutalási megbízáson köteles teljesíteni.

A százalékos és tételes eho teljes összegét a magánszemély – őstermelő/kistermelő – az e tevékenység végzésével kapcsolatosan egyéb termelési költségként számolhatja el.

Borbényi Józsefné
APEH BKKM Igazgatóság
Ügyfélszolgálati munkatársa

Víz és erdő

A NYÍRERDŐ RT. adott otthont annak a tanácskozásnak, melyen megtárgyalták az erdők hidrológiai szerepét a Tisza vízgyűjtő területén. A tudományos és szakmai kerekasztal megbeszélést az tette időszerűvé, hogy a múlt év végi árvíz fő okaként többször is a kárpátaljai erdők nem megfelelő helyzetét hozták fel.

A nyíregyházi megbeszélésen ukrán és magyar kutatók, erdészek, vízügyi szakemberek, kormányzati tisztviselők vettek részt. A kétnapos eszmecsere során megállapították, hogy az erdőknek kétségtelen nagy szerepük van egy-egy terület vízügyi viszonyait illetően. A kárpátaljai

erdők – minden hiedelemmel szemben – az utóbbi évtizedekben gyarapodtak, igaz, sok köztük a viszonylag fiatal erdő. A Kárpátalja erdőszűlsége hatvan százalékos, ami megfelel a századfordulói helyzetnek. A nagy árvíz oka elsősorban a hirtelen lehullott nagy mennyiségű csapadék volt, a katasztrófák ott következtek be elsősorban, ahol fiatal erdők voltak, a terület vízmegtartó képessége kisebb volt az optimálisnál. Az ukrán szakemberek kifejtették, az erdők állapota és mennyisége az árvíz okai között csak a 12. helyen szerepel. Nagy erőfeszítéseket tesznek a felső erdőhatár kitolására, a vízügyi és erdészeti szolgálatok pedig az ukrán akadémiai bizottság véleménye szerint alakítják ki a jövő számára legmegfelelőbb védekezési formákat.

A Budakeszi erdészeti arborétum

Az 1999-ben a 40. évébe lépő Budakeszi erdészeti arborétum a benne található hazai és exóta növényfajok telepítésének, gondozásának és nem utolsósorban: a bemutatásának eddigi tapasztalatai, az üzemi és általános használata kapcsán felveti az összefoglalás és az értékelés szükségességét.

A növénygyűjtemény életének első szakasza 1970 táján telt le, amikor 1060 taxon részletes értékelésével, az alapító *Galambos Gáspár* (1900-1980) erdőmérnök és munkatársai (Gárdonyi Gábor, Albert Erzsébet erdőmérnökök, Apatóczy István erdőszaktikus), a kezelő Telki ÁEVEG szervezetén belül felmérték és katalogizálták a növényeket. Rögzítették a növénytelepítés és ápolás módszereit, és javaslatot tettek a kifejlődött egyedek korrekt meghatározásának időpontjára.

Az arborétum csírája azonban a születését megelőző évtized szakmai munkájából is épített magába. Az 1949-től a közelben működő Erdészeti Tudományos Intézet (ERTI) Kísérleti Telepe neves szakemberei: *Sziklai Oszkár*, *Bokor Rezső*, *Majer Antal* erdőmérnökök a teleppel együtt kezelt több tíz hektáros, barna erdőtalajú szántóterületen hagyományos erdőtelepítést kezdeményeztek és kezelték. A völgyi fekvés és a klíma, talán az akkori irányzat is, a kocsányos tölgyet és az erdeifenyőt favorizálta, mint főfajajokat, mellettük a kocsánytalan tölgy, a cser, a vöröstölgy kaptak szerepet. Az első évek után egyre jobban érezhető vadkár, főként szarvas okozta rágás következtében, eleinte gyorsan növekvő fenyők (vörösfenyő, duglászfenyő, egyedi védelemmel) és juharok, hársak elegyítésével kívánták minél hamarabb felhozni az állományt, néhány további év tapasztalata azonban a terület bekerítésére sarkallta a szakembereket.

Az erdőtelepítés 50 év előtti történései közül említésre érdemes a mostani 2/a és b parcella, melyekben *Sziklai Oszkár* az ún. Lisszenko-módszerrel végezte az első kivitel, erdeifenyőcsemete-ültetést. A 12 éves korban megismert kísérlet nagyméretű fenyőpamacsok képében jelent meg (a szerző). Később (1995. – lásd a vázrajzot) viszont látva az erdőt, *Sziklai Oszkár* kedvezőnek ítélte a fenyves nevelését szolgáló belenyúlásokat.

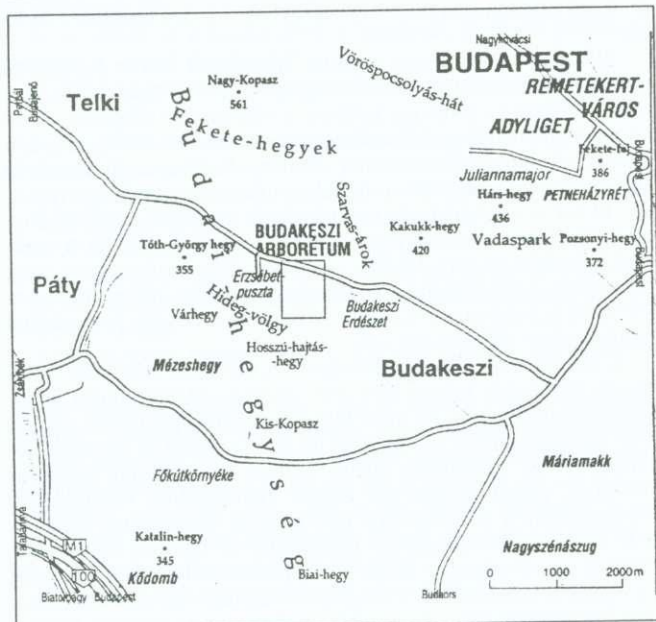
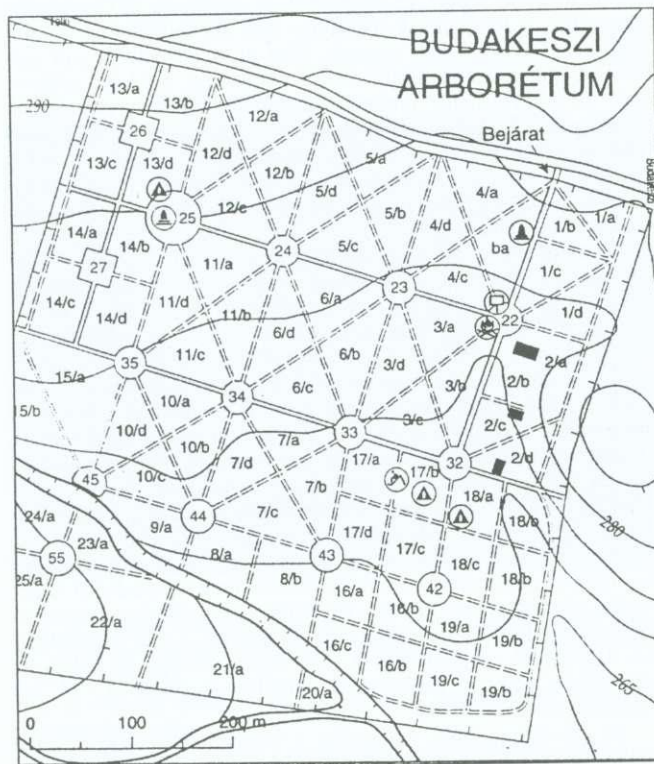
Az 5/a parcella 1960. évi erdősítéséhez *Bokor Rezső* készítette elő az erdeifenyő-csemeték, nitrifikáló gombával oltva be a gyökérzetüket. Szintén a talaj javítását és ezáltal a növények fejlődését szolgálta a több helyen megtelepült, élő csillagfürt (*Lupinus*), napjainkban a tisztások szegélyének tavasz végi díszé.

Majer Antal munkásságának egyik színtere az arborétum és környéke volt. A bakonyi bükkös klíma után itt ismerkedett meg behatóan a középhegységi száraz tölgyesekkel, nyert kitekintést az Alföld homoki társulásaira (1957-1961). A nevéhez kapcsolódó erdőtípusológiai rendszer érlelődése közben, az arborétumi ápolási kísérletei is felhasználva, 1960-ban harmadszori nekifutásra kapott lehetőséget „A rontott erdők feljavítása” c. kandidátusi disszertációjának védésére az MTA-n.

Az erdészeti arborétumi funkció első megfogalmazása 1958-ban történt. A településeket övező, közjóléti használatra érintett erdők erre a célra megfelelő alakjának megvalósításához, más-más módszert véltek alkalmasnak a szakemberek. A megfelelőnek vélt erdőalakok létrehozása, vizsgálata érdekében kezdett területet keresni az ERTI 1958-ban. Így kezdődött az erdőtelepítés átalakítása, erdőszerűen nevelt exóta gyűjteménnyé, az Országos Erdészeti Főigazgatóság (OEF) jóváhagyása és támogatása mellett, a Budakeszi Erdészeti (*Hagen Ferenc* erdőszervező) területén és kivitelezésében, *Galambos Gáspár* kísérleti erdőszervező irányításával (átnevezeti térkép).

A telepített növényfajok nagyobb hányadát a Kámoni arborétum adta, kisebb részét a volt Természetvédelmi Hivatal irányította arborétumok, parkok, illetve az erdőgazdaságok, kertészetek csere útján vagy eladással biztosították. Az ültetés, a növények folyamatos ápolása, gondozása erdészeti szervezetben [Budapesti Állami Erdőgazdaság, 1963-tól Budavideki, majd Telki, 1976-tól ismét Budavideki Állami Erdő- és Vadgazdaság Budakeszi Erdészete (*Borotsek Ferenc*, *Szalai Sándor* erdőszervezők), 1989-től a Pilisi Parkerdőgazdaság Telki, majd Budakeszi Erdészete (*Molnár Ist-*

ván, *Keszleri József* erdőszervezők)] és az erdősítésekben alkalmazott módszerekkel, gyakorisággal történt. Vagyis tányéros talaj-előkészítés után gödrös, ritkábban ékásos ültetés, a gyeptelepítési leküzdéséig évi 1-2 tányéros kapálás vagy csak sarlózás. A 60-as évek elején ültetett, rendkívül érzékeny példányok jutottak csupán külön öntözővízhez vödörből vagy lajtkocsiból. Nyilvánvaló, hogy meg kellett küzdeni az eredeti erdősítés jól sarjadó fajainak, éveken át, újra és újra feltörő példányaival is. Lehetőség szerint a mechanikus módszereket alkalmaztuk, ritkábban került a kezekbe a tormaás pemzli. A nyesedék, a gallyak égetéssel semmisültek meg.

Az operatív irányítást *Galambos Gáspár*, a közvetlen munkai-irányítást eleinte *Fritsch Ottó* erdészeti dolgozó, később megbízott kerületvezető erdész, utána *Kacs Kovács Mihály* erdészeti dolgozó végezte. A nagy részben a tenyésztési időszakokra korlátozódó feladatokat főként a Telkiből, Budajenőről és Perbálról szerződött (időszaki szerződéses) asszonyok teljesítették. Ők gondozták a volt „kísérleti telepen” az erdészeti és dísznövény csemetekertet is. A közvetlen munkai-irányítás és felügyelet esetenként a „Körtvélyes” erdészkerület vezető erdészeinek: *Bechtold Józsefnek*, *Junek Mihálynak* a feladatát is képezte (kataszter 1972-ből).

Az első átfogó értékelés szerint a túllevelűek közül különösen a vörösfenyők, a jegenyefenyő-félék közül az *Abies nordmanniana*, az *A. cilicica*, az *A. cephalonica* és az *A. concolor* mutattak jó fejlődést. A lucfenyőfélék a *Picea pungens* és alfajai, továbbá a *P. omorika* és a *P. orientalis*, valamint a *P. abies* változatai révén tűntek ki. A hosszútűs fenyőfélék közül a *Pinus silvestris* v. *chionensis*, a *P. nigra* v. *corsicana*, a *P. heldreichii*, a *P. peuce*, a *P. flexilis* mutatott többet az átlagosnál. A duglászok, a *Chamaecyparis*-félék, a *Juniperus*ok többnyire igen jól fejlődtek, a *Thuja*-félék közül viszont csak egyesek, mint pl. a *Th. plicata* volt igényes. A lomblevelűek közül csak a vöröstölgy, a kőris-, a hárs-, nyír- és mogyoró-félék mutattak biztató fejlődést. A cserjéket a *Cotoneaster*-, a *Berberis*-, a *Crataegus*-, a *Cornus*- és az *Eleagnus*-félék képviselték a jól fejlődők sorában, együtt a *Syringa*-, a *Ligustrum*-, a *Spiraea*- és a *Pyracantha*-félékkel. Általában jelentősen visszamaradtak az alacsony pH-t kedvelő, a fagytól, a szárazságtól szenvedő taxonok.

Az arculatában kialakuló arborétum kb. újabb tíz éven át élte a következő időszakát. A környező cserések, cseres-tölgyesek között az örökzöldes oázis alaposan felkeltette a „vadászati protokoll” szereplőinek figyelmét, érdeklődését. A növénygondozás ütemét, lehetőségeit időszakonként a vendéglátás szabályozta. Ezzel együtt, az erdészeti csemetekert és az üvegház (*Kopecký F. – Bokor R. – Györfly B.* genetikus műve, 1950.) működése révén már hasznosítani lehetett az arborétum biztosította szaporítóanyagot. A Dísznövény-termesztési Kutató Intézzel kooperációban önálló erdészeti ágazat alakult ki, és működött az üvegház alkalmatlanná válásáig (1980). Az erdészeti erdőművelési szakághoz tartozó feladatok *Domin József* kertész, munkasapat-vezető közvetlen irányításával, *Apatóczy István* műsz. vez. szervezésében és *Galambos Gáspár* útmutatásai szerint valósultak meg a Budakeszi Erdészetenél. Az arborétum 17., 18., 19. tagjai 1979-1980-ban nagyrészt saját termesztésű csemeték ültetésével nyerték a mai összetételüket. Ugyancsak meghatározó a saját anyag szerepe, az ebben az időszakban lucfenyő karácsonyfa termelést szolgáló 13., 14. tag fokozatos átalakításában.

Az arborétum jóléti fejlesztése a vendégfogadásnak alávetve indult: díszkapu, a vendéglátó hely közelében véget érő kavicsos út, fedett szalonna- és (saját?) pecsenyesütő, fedett társalgó-étkező stb.

1978-ban az arborétum a Budai Tájvédelmi Körzet legdélebbi egységeként lett védett. A védettség egyre inkább tudatosult a környék lakóiban is, jótékony hatással a védőkerítés állagára.

És végül, ennek az időszaknak a szomorú zárásaként, meg kell emlékeznünk *Galambos Gáspár* elhunytáról. 80 évet élt, szinte az utolsó napokig rendszeresen figyelve, igazgatva a gyűjtemény sorsát. Ekkor az erdőgazdaság vezetőivel állt közvetlen kapcsolatban, talán a készítés alatt volt újabb kataszter munkái miatt is. A szakmai irányítást az erre kijelölt *Gárdonyi Gáborral* osztotta meg. Közvetlen munkai-irányító a gondnokság vezetője, *Lóczy János* lett 1979-től, a szakmai munka tehát az egyéb teendőknek alárendelten meglehetősen időszakossá vált.

A kezelő erdő- és vadgazdaságot ért különféle irányítási, szervezeti változások szerencsére nem okoztak jelentős törést a növényzet fejlődésében. Az itteni klímára érzékeny példányok mellett volt ugyan pusztulás az idejében fel nem szabadított egyedek körében is, vagy a gondozás hiánya vezetett az egyébként életképes növények pusztulásához (pl. cserjék fiatalításának elmaradása). Anyagiakban, a szükségesnek ítélt munkák tervezésétől függően, a K-2-1 forrás rendszerint biztosította az igényelt támogatást. 1989-ig a szükségesnél mégis jóval kisebb területen történt meg az exoták felszabadítása, a szegélyben található cserjék fiatalítása, vagy az egészségügyi kitermelés. A 80-as évek közepén kísérlet

történt az időközben teljesen kifejlődött exoták meghatározására, szakértők bevonásával, részleges sikerrel.

1988-ban, az akkor külső Zöldvezető Tervező Iroda fejlesztési tervet készített az arborétum átfogó kezelésére, a terv az átalakulások sodrában elünt.

1989-ben, rövid előkészület nyomán, hirtelen felszámolták a kezelő erdő- és vadgazdaságot. A jogutód Pilis Parkerdőgazdaság (ma Parkerdő Rt.), az átszervezett Telki, majd Budakeszi Erdészetenél, ismét az erdőművelési ágazathoz sorolva, lehetőséget teremt a folyamatos gondozásra (K-2-1, agrártámogatás).

Az elmúlt tíz évben rendszeressé vált a felszabadító ápolás, a szelektálás (jelleget szerint a törzskiválasztó gyérítések emlékeztetve), valamint az esztétikai kezelés. A 0,3-0,4 hektáros parcellákban a 2-3 fő exóta fejlődése érdekében, fokozatosan, helyenként 2-3 évenkénti visszatéréssel történik a felszabadítás a nemkívánatos fajok nyomása alól, vagy a szelektálás segíti az azonos fajok példányainak a térnyerését. Rendszeressé vált a törzskönyvi minősítés, előrébb jutott a taxonok meghatározása (1997. évi tájékoztató).

25 évvel az első értékelés után, érdekes összevetni az egykori minősítést a jelen ítéletével, esetleg új megállapításokat rögzíteni. A vörösfenyő-állományok továbbra is kiválóak, az abieseknél a korábbiakhoz sorakozik az *A. numidica*, ígéretesnek látszik az *A. concolor* „Violaceae”. A hosszútűs fenyők közül a korábban nem érdemesített *Pinus strobus* és *P. wallichiana* példányai érdekes sorot élnek meg. Főképpen a *P. strobus* egyedek értek el átlagon felüli méreteket, talán a jó hely megválasztásának is köszönhetően. A 90-es évek elejétől azonban a méretes példányok kezdtek elszáradni, mint az egészségügyi vizsgálatok következtették: a túlzottan száraz időszak, és nem bármiféle más károsítás nyomán. Ugyanakkor a természetes úton magról kelt simafenyő-csemetékből, újulat növekszik a kontroll kocsányostölgy-állomány alatt. Feltétlenül említést érdemel a korábban másnak vélt, kifejezetten jól fejlődő *Pinus ayacahuite* csoport. A duglászok közül a „viridis” egyes példányai színdíjnak, igaz méretes nagyságban. A lomblevelűek táborát gázdíjgátják az állományban nevelt *Castanea sativa* fák vagy a *Quercus palustris*, a *Q. imbricaria* csoportok. Nem becslendő le továbbá a klíma vagy a helyszűke miatt eddig lassan növekedő, de életképesnek ítélt, egyes példányait illetően máris impozáns Cedrusok, Sequoiadendronok, Calocedrusok, Cryptomeriak, Tsugák, Caryak stb. sem.

A műszaki berendezések felújítása szintén megtörtént (K-2-1, K-2-2 költségvetési forrásokból): 2500 fm kerítés, kapuk, faház, pavilonok, kavicsos gerincút, immár teljes hosszban, parkberendezések segítik a használatot. 1995 óta ivókút szolgálja az egyelőre csak időszakonként fogadott vendégek felfrissülését.

1995-ben az „Arborétumok, gyűjteményes kertek” c. sorozatban felvétel készült a Budakeszi arborétumról, a Natura Szerkesztőségél. A filmet többször sugározta a televízió. 1997-ben új tájékoztató füzetet jelentetett meg a Parkerdő Rt. Napjainkban folyik a szervező munka, a tenyésztési időszakban rendszeres vendégfogadás érdekében. Az anyatelepülés: Budakeszi nagyközség is számít a sajtóságnak látványára, amikor a hazai és a külföldi vendégek részére programokat állít össze.

40 év általában az arborétumok életében rövid időszak. Régen alapított külföldi arborétumokban sok esetben száz év is eltelt, amikor elérkezett a megnyitás ideje. A Budakeszi erdészeti arborétum a sajtóságnak kezeléséből, a szükséges szakmai értékelésekből remélt, a területi elhelyezkedéséből fakadó növekvő érdeklődésnél fogva, ennél jóval előbb törekszik megnyitni a kaput az érdeklődők csoportja előtt.

Irodalom

- Galambos Gáspár*: Budakeszi arborétum, 1972. (tervezés és leírás)
Galambos Gáspár: Budakeszi arborétum, 1980. (kézirat)
Apatóczy István, Baranyi Katalin, Kiss Balázs: Budakeszi arborétum, 1997. (tájékoztató és kalauz).
 prof. dr. *Oscar Sziklai* írásos visszaemlékezése és közlése, 1995-96.
 dr. *Majer Antal* professzor írásos közlése, 1992.
Fritsch Ottó erdőmérnök, *Kacs Kovács Mihály* mg. szakelőadó írásos és szóbeli közlései, 1992.

Apatóczy István